

B. NOTKERUS BALBULUS

SANCTI GALLI MONACHUS.

B. NOTKERI ELOGIUM HISTORICUM

AUCTORE MABILLONIO.

(Acta Sanctorum ordinis sancti Benedicti, tom. VII, pag. 11.)

1. Inter illustres celebris sancti Galli apud Helvetios monasterii cœnobitas haud infimus censendus est Notkerus, cui *Balbulus* cognomentum fuit. Ejus Acta litteris mandavit Ekkehardus sæculo XIII, distinguendus a quatuor aliis ejusdem loci ac nominis monachis: primo decano sub Ottone I; secundo Othonis II sacellano et magistro; tertio item decano sæculo XI; quarto respectu hujus *Juniori* dicto, qui librum de Casibus monasterii sancti Galli in quo quædam Notkeri facta referuntur composuit sub annum 1040; quarto vero prædictæ Vitæ scriptore sub Innocentii III pontificatum. Hanc vitam erratis refertam hoc loco recudere piget, maxime cum apud Canisium in Tomo VI Antiquarum Lectionum, Goldastum et socios Bollandianos ad diem 6 Aprilis reperiatur Notkeri autem elogium, quoad fieri poterit, ex Ekkehardo aliisque auctoribus condere visum est.

Sed ne ob nominis communionem confusio, ut apud Ekkehardum Vitæ scriptorem, hic oriri contingat, advertendum est tres fuisse Notkeros parvo temporis intervallo sibi eodem loco succedentes, nempe *Balbulum* de quo agere instituimus, *Noth-erum* Leodiensem ex monacho episcopum, et *Notkerum* abbatem nepotem alterius Notkeri, quem pro severitate disciplinarum *Piperis-granum* cognominabant, inquit Ekkehardus Junior in cap. 9, qui fuit doctor, pictor, medicus et poeta. Hi sæculo floruerunt; et sæculo XI *Notkerus Labeo*, beati nomine donatus et sæculo XIII *Notker doctissimus et benignissimus*. De Balbulo in primis agendum.

2. Notkeri nominis etymologiam affert Ekkehardus Vitæ scriptor, quasi idem sit ac *necessarie desiderans*, ubi notat Patrebrochius, *Noth-ghere* significare desiderium, seu desiderantem rerum necessariarum. « Igitur beatus Notkerus de pago, qui Turgowe dicitur, oriundus fuit, et in vico qui Sacer-pagus Latine, vulgariter Hailigowe appellantur, nobilissimis progenitoribus procreatus » dicitur, et, si quæ huic auctori fides, de Carolorum genere, et sanguine Saxonum antiquorum erat parentum prosapia. Caroli Magni, Calvi an Crassi, *nepos* ab eodem perperam vocatur. Nihil de hujus genere apud Ekkehardum Junio-rem nisi quod claris et illustribus parentibus natus initio capitis primi, et virginem Kerhildam *neptim* habuisse perhibetur cap. 9. Hæc illa est Kerhilt, quæ teste Hepidanno, « anno 952, vi Kal. Junii, in die Ascensionis Domini sacro velamine iuduta est, et in natali sanctæ Mariæ inclusa. » *Balbuli* cognomen accepit ob linguæ impedimentum. Unde ipse in hymno de S. Stephano apud Canisium tomo V, pag. 776:

*Ager et balbus, vitisque plenus,
Ore polluto Stephani triumphos
Notker indignus cecini volente
Præsule sancto.*

A Puer, ad sanctum Gallum oblatus sub annum 840 præceptores habuit Marcellum et Isonem, uti ipse in subjecta ad Luitwardum epistola testatur; condiscipulos in primis Tutilonem et Ratpertum. « Iso magister, ait Hepidannus, obiit anno 851, prid. Idus Maii. » Ejus geste describit Ekkehardus Junior, præcipue cap. 2, ubi *sanctorum parentum* filius dicitur. Apud Grandivallenses in Alesatia monachos, petente Ruodolfo Burgundionum rege, litteras docuisse ibidemque miraculis coruscasse atque decessisse memoratur: Corpus ejus, in ecclesia sancti Germani sepultum, in Burgundiam translatum creditur. De Marcello fuse actum est in sæculi IV Benedictini parte II. Is Notkerum, Ratpertum et Tutilonem « septem liberales duxit ad artes, maxime autem ad musicam, » teste Ekkehardo Juniori cap. 3. Ex his Notkeri Balbuli ætatem colligere licet, præsertim ex tempore Isonis ejus præceptoris primi quem anno 874 obiisse mox diximus. Itaque, longe ante hunc annum, Notkerus apud Sancti-Gallenses versabatur. haud dubie principatu Caroli Calvi, non Magni, uti ex fabuloso Ekkehardo plerique narrant. Nonnulli non bene capiunt hæc verba Ekkehardi Junioris ex cap. 1. « Traduntur post tempus Marcello scholæ claustrum cum Notkero, postea cognomine *Balbulus*, et cæteris monachici habitus pueris: exteriores autem, id est canonicæ, Isoni cum Salomone et ejus comparibus. » His enim prioribus verbis significatur Marcello commissas fuisse claustrales seu interiores scholas, quarum scholares erant Notkerus et cæteri monachi juniores. Id factum Grimaldo abbate post annum 841.

3. Per id tempus qualis fuerit apud sanctum Gallum disciplina operæ pretium est explicare. Salomon canonicus, in scholis exterioribus eruditus, etsi beneficis, atque inter fratres conscriptos admissus, ut tamen in claustrum admitteretur impetrare non valuit nisi facto quod monachus aliquando fieret voto, ipse cappa monastica indutus quam egressus ad limina claustrum deponeret. Lepida est ejus rei narratio apud Ekkehardum Junio-rem cap. 1. « *Brat senatus* republicæ, inquit, nostræ tunc quidem sanctissimus. Consuluntur Hartmanus consilio magnus, ille quidem qui *Humili prece* melodiam fecerat, Notkerus, qui *Sequentias*; Ratpertus, qui *Ardus spes mundi*; Tutilo, qui *Hodie cantandus est* et pleraque alia dictaverant, qui in condiscipulatu animum ejus didicerant. Hartmannus ait: Non similitudinem monachi, sed monachum ipsum querit. Notkerus ait: Mibi prætexta hæc, qua superindui, inquit desiderat, si togam prætenderet, non utique displiceret. « Conceditur, ut in claustrum subeat cappa indutus, modo ut aliquando monachus fiat. Assensit ille. » Parat autem pro hoc beneficio insignem crecem sancto Gallo. Convivia fratribus duodecim diebus in anno, id est Kalendis, prætextatus noster

quandiu sæculariter vixit, hilariter facere suevit. Solebant idipsum ante etiam quidam alii fratres conscripti nostratibus charitatis signum exhibere. Præ omnibus quidem Carolus rex, cognomento *Crassus*, ipse, qui sancti Othmari hebdomada, ipse propositor et pincerna per triduum de vico Stainhem servivit volatiliaque nos edere fecit. Sed et Adelbero Angustensis multo tempore antistes, qui supra, et virtutes sancti Galli a pluribus audiens, locum in die sancti Galli orandi gratia adiit, et præsens plura conspiciens: Major est, inquit, gratia loci hujus, quam rumor quem audivi. Reversus illic altera vice: Quid cæteri, inquit, sentiant, nescio, qui mihi animo est pronuntio. Unum egomet sanctum, et hunc defunctum, quæsi, vivos autem sanctissimos, ut vere fatear, fratres inveni. Doctrinam autem illorum et disciplinam in virtutum eorum operibus videre est. » Quid tamen postea ad explorandam ejus loci disciplinam ab Othone imperatore factum sit inferius exponemus.

4. Redeo ad Notkerum, qui ita cum Ratperto et Tutilone conjunctus erat, ut « cor unum et anima una essent, » sicut Ekkehardus Junior, cap. 3, loquitur: « atque votis univoces. Notkerus corpore, non animo gracilis, voce non spiritu balbulus, in divinis erectus, in adversis patiens, ad omnia mitis, in nostratum acer erat exactor disciplinis, ad repentina timidulus et inopinata præter dæmones infestans erat, quibus quidem se audenter opponere solebat. In orando, legendo, dictando creberrimus, et, ut omnes sanctitatis ejus in brevi complectar dotes, sancti Spiritus erat vasculum quo suo tempore abundantius nullum. Tutilo bonus erat et utilis homo, musicus, serio et joco festivus. Ratpertus scholarum ab adolescentia magister, benevolus, disciplinis asperior, raro præter fratres pedem claustro promovens, excursus mortem nominans, sæpe Tutilonem itinerarium ut se caveret monens. Labem maximam claustri impunitatem nominabat. Tales cum essent tres isti nostræ rei publicæ senatores, quod semper doctorum est et utilium, ab otio vacantibus et in levitate umbrantibus, detractiones et dorsiloquia patiuntur assidua; sed maxime, quia minus refellere solebat sanctus (ut vere asseram) dominus Notkerus. » Subdit Ekkehardus factum cujusdam monachi, nomine Sindolfi, qui Notkero infestior a Salomone Constantiensi episcopo et abbate operariis præfectus est. « Erat tribus illis inseparabilibus consuetudo, permissio quidem prioris, in intervallo Laudum nocturno convenire in scriptorio, collationesque tali horæ aptissimas de Scripturis facere. At Sindolfus sciens horam et colloquia, quadam nocte fenestræ vitræ, cui Tutilo assederat, clandestinus foris appropriat, aureque vitro affixa, si quid rapere posset quod depravatam episcopo traderet auscultabat. Sensit illum Tutilo homo pervicax, lacertisque confisus, latialiterque, quo illum qui nihil intelligeret lateret, comparet alloquitur. » Tum Notkero, quia *timidulus* erat, in ecclesiam celere jussu, alii duo hominem egregie excipiunt, rapto flagello fratrum, quod *pendebat in pyræli*. Ratpertus id exsequitur, vir *ad disciplinas acutissimus*.

5. « Erant illo in tempore, » sic Ekkehardus Junior persequitur in eodem cap. 3, « sancto Gallo et alii cœnobitæ quidem sancti, quorum justitiæ apud Deum non sunt in oblivione: quorum quidem opera multa, audivimus præclara, inter quos Hartmannus, et ipse doctissimus abbas cœnobii post Salomonem; Waltramnus vero, cujus etiam melodiæ quis fuerit non celant; Rueggerus, cujus supra meminimus, et alii quidem multi, cum sanctis sancti, cum electis electi: de quibus, quia longum est operi audita prosequi, tres solos quos assumpsimus in exemplum posteris antificere credamus.

6. « Notkerus vero dies noctesque semper idem et ævna, quæ Ratpertus in scholis, hoc ipse in clau-

stro, præter verbera, omni charitatis egit censura. » Hinc Notkerum claustralibus seu interioribus scholis præfectum fuisse intelligimus. « Prioris permissio, magis autem et hortatu, juveniores adhuc idonei noctes diesque, quando ab orationibus quiescerent, velut in insidiis erant, » id est, observati, et quidem a Notkero. « Neque enim hora incompetentes dicebatur (sic sanctus Benedictus horas *incompetentes* vocat cap. 48, quibus colloqui et simul convenire fratribus non licet), si codice in manibus quis cum domino Notkero loquebatur. Ipse autem cum propter regulæ tenorem sibi eos interdum et strepitu absterberet, ab abbatibus ei per obedientiam quod refutaret injunctum est. Quam autem mellifluus in responsis fuerit, lacrymæ eorum qui hominem viderunt testantur.

7. « Enimvero etiam in spiritu Dei, multa bonis et malis aut fortuna prædixit aut infortuna, sicut, gratia exempli, superiora repetam cuidam Carolo elati animi capellano. Nam rex idem cum ob charitates agendas fratribus, ut solebat, cœnobio veniret totumque triduum gratia reverentiæ conversantium ibidem moraretur, sanctisque nostris, ut et Ratpertus scribit, munificus abbate jam musato abire parasset, ille quidem elati animi capellanus virum Dei psalterio, ut solebat, assidentem præteriens conspexit, agnitoque quod is esset qui Carolo multa quærenti pridie quæsitæ resolveret, comitantibus ait: « Ecce, inquit, iste est, quo neminem aiunt in regno Carolo doctiorem, sed ego, si vultis, illum tam præcellentissime doctum ad irrisionem vobis tentabo, et quod tantæ famæ viromino nesciat interrogabo. » Illis vero ut hoc faceret curiose rogantibus, accedunt pariter, salutant eum. Humilis ille assurgens quid petant quærit. At ille infelix quem diximus: « Scimus inquit, homo doctissime, omnia te nosse. Quid autem Deus in cœlo nunc faciat a te cupimus, si nosti, audire. Scio, inquit ille, et optime scio. Nunc enim facit quod semper fecit, et tibi utique quod mox facturum est. Exaltat enim humiles, et humiliat superbos. » Abibat tentator ille, et irrisor a suis irrisus, parvipendens quid sibi futurum dixisset. Sonatur continuo ad concursum et laudes Cæsaris abituri. Arripit ille infelix futurum labarum eo die Ordinis sui dominum antecedendi, et equo superbus invectus ante portam civitatis offendens cecidit et misere in facie collisus crus confragat. Committitur abbati novo, Hartmuoto suffecto, Berinhardo procurandus: cui ipse tandem præsagium Notkeri omnemque hujusmodi rem cum aperuisset, desiderabat viri Dei, si se invisere dignetur, absolutionem et presentis benedictionem. Quod cum ipse despectivo de Notkero audiens nihil sibi mali ejus vaticinio assereret contigisse, coagulari fractura illa, nullis fomentis, nullis adunari valuit ligamentis. Supplicatur tandem media quadam nocte a miserantibus clamores ejus Notkero: qui dum adveniens crus contrectasset, confestim combullire illud sensit confractus, didicitque severe de cætero humilia sentire. » Hactenus Ekkehardus Junior in capite 3. Præterea quæ idem mox subdit de malis in Notkerum et Ratpertum artibus illius illitterati, de quo supra, monachi qui Sindolfus vocabatur. Idem auctor cætera sic persequitur.

8. « Notkerus autem spiritualiter, ut diximus, fortis, quantum Tutilo in homines, tantum ipse valuit in dæmones. Accidit autem ut quadam nocte in ecclesia præveniens in maturitate, altariaque circueiens, ut solebat, clamaret. In cryptam vero veniens duodecim Apostolorum sanctique Columbani, sciores de post aram oculi ejus cum deducerent lacrymas, quasi canem audierat mussitantem. » Dæmon erat, quem appropinquantem loco stare jubet Notkerus. « Festinato autem aram sancti Galli adiens, cambotam suam et magistri ejus (Columbani) multarum virtutum operatricem, cum sphaera illa sanctæ crucis notissima rapuit, et, in

introitu cryptæ dextero sphaera posita, cum baculo sinistrorsum caninum illum aggressus est diabolus. » Dein dæmonem ita valide cædit ut baculum sanctum confregerit. Dæmon horrendam vociferatur. Quo audito, ædituus Notkerum, quis baculum sanctum confregerit, quis voces ediderit, interrogat. Ille præ silentii nocturni religione tacet. Sed, cum neminem in ecclesia ædituus qui mysterium haud noverat reperisset, quid rei esset animoolvebat stupefactus. « Virum denique regularem, jam semel sibi tacitum, amplius alloqui non ausus est præsumere. Notkerus vero, secundum quod humilis erat et prudens, ædituum extra ecclesiam seorsim traxit, benedictioneque prolata: Quomodo baculum, inquit, filii mi, confregi? nisi tujuveris, secreta mea habent efferri. Sed quoniam meum non est ambulare in magnis et mirabilibus super me, silentio fidei tuæ quod factum est committo. Sicque ei rem, ut facta est, enucleavit. At ille baculo per fabrum latenter reparato, quod factum est ad tempus occultavit; in temporis autem processu res, ut erat, in medium venit.

9. « Habet illa sancti Galli basilica capellas, in quarum uno angulari foribus proximo Notkerus psallere erat solitus. Accedit autem ut quadam die ad Nonæ synaxim non veniret, neque eam per se caneret. In illo autem solio cum post Completorium, clara adhuc die, precibus insisteret, videt super se in laquearii interrupti trabibus diabolus consedissee, et stylo in tabula scribere. Quem cum quid scelus scriberet interrogasset; Nonam, inquit, quam tu scelus hodie supersederas scribo. At ille dicto citius, *Deus, in adiutorium meum intende (vides nullas præmitti preces)* prosecutus, vidit eum manu celeberrima quod scripserat planasse. Cumque ad preces synaxis se in terra prosterneret, tabulam laquearii disrupti super eum dejecit. At ipse videns, ut ictum declinaret, citus exsiliit. Cachinnans tandem ille, mihi ut assurgeres, inquit, effeci. Enimvero, ait et Notkerus, si tu ut nuper caninus fueris, iterum habeo tecum operari. Tandem cum evanuisset, Fratres aliqui in extremis templi orantes, sonum tabulæ vocesque audientes, mirati quid essent, citi aderant, videntesque eum, ut solebat, prostratum, nolebant illum, quod etiam incompetens hora esset impedire. Tandem tamen Tutilo unus ex illis signo dato, amice illum foras evocans, silenter in aurem, Magnas, inquit, quietudines tu et dæmones tui fratribus facere soletis. » Tum interpellanti quid esset. Notkerus abnuit, sed factum ex aliis qui viderant non celatum. Hac in narratione observa religionem silentii in primoribus sancti Galli monachis, maxime in ecclesia, ut si cui necessarium quid loquendum esset, primum extra ecclesiam secederet cum eo quocum colloqui vellet. Dein petita aut data benedictione (quod ex superiori numero colligere licet) breviter in aurem quod in rem esset insurraret; ad hæc absoluto Completorio solitam fieri synaxim peculiarium orationum. Quod forsitan intelligendum de illa oratione, quæ *expleta psalmodia* tempore sancti Benedicti fieri solebat, teste Gregorio M. in lib. II Dialogorum, cap. 4.

10. Hepidannus anno 876 quoddam factum, quod pluribus explicandum est, uno verbo memorat: *Volo cecidit*. Rem edisserit Ekkehardus Junior in eodem cap. 3: « Erat eodem in tempore in loco adolescens quidam monachus admodum litteratus, comitis cujusdam filius, nomine Wollo, inquietus et vagus, cui propter aversionem cum nec decanus ipse, nec dominus Notkerus, seu cæteri imperare potuissent, crebroque esset verbis verberibusque correctus, nihilque proficeret; omnes pro talis ingenii viro dolebant. Nam cum nunquam sanctus Gallus nisi libertatis monachum (*id est ingenuum*) habuisset, nobiliores tamen sæpius aberrabant. Advenerant parentes ejus pro eo solliciti, per quorum monita cum parum proficeret, iterum post abitum

eorum ibidem erat. Diabolus autem quadam die domino apparuit Notkero diluculo: Malam tibi, inquit, et fratribus tuis facturum sum noctem. Mala avis, ait ille, malam famam podere solet. At ille fratribus quæ audivit, ut illo die caverent, prænotuit. Wolo vero cum hoc et ipse a dicentibus audisset; Senes, inquit, semper vana somniant. Erat autem dies ipse, quo sibi a decano nequaquam, ut solebat, claustrum progredieretur interdictum esse omnes noverant. Et cum sederet ad scribendum, ultima ejus scriptura erat, *Incipiebat enim mori (Joan. IV)*: illicoque exsiliens, cæteris illum inclamantibus: Quo nunc Wolo, quo nunc? in campanarium sancti Galli per gradus ad hoc quidem nobis paratos ascendere incipit, uti oculis, quia gressu non licuit, montes camposque circumspiciens vel sic animo suo vago satisfaceret. Ascendens vero cum super altare Virginum venisset, impulsu (ut creditur) Satanae per laquear cecidit collumque confregit. Plurimis autem qui viderant vel audierant occurrentibus, cum viaticum ei properanter afferrent, confessione dicta communicavit. At illi cum eum efferre voluissent et ad domum infirmorum portare: Sinite me, inquit, sanctas virgines prius inclamare. Ipsæ enim sciunt quia, quamvis alias nefandissimus, mulierem tamen non novi. Interea cum alte ejulasset, Notkero accurrente, manus illi porrexit: Tibi, inquit, domine mi, et sanctis virginibus quas semper amabas, animam peccatricem commendo. At ille jactans se circa eum: Sanctæ, inquit, virgines, in vobis confisus, fratris ipsius crimina super me tollo et ambos nos vobis committo. Et hæc dicens flebat et ejulabat. Cumque ille efferretur præ foribus ecclesiæ, quiete petita, Notkerum manu arctissime stringens, omnibus preces effudentibus, emisit spiritum. Inter exsequias Notkerus eum lavit, in feretrum collocavit, obsequium faciens totam ejus sepulturam ipse procuravit, semperque, quoad vixit, duo ipse monachi officia testatus est persolvenda. Completorium ipso obitus viri die dum flaretur, patrum quidam simplicior preces, in qua inest, *ut sicut læti durimus diem, ita noctem quoque læti transigamus*, dum recitasset, exsiliens vir Dei: Quid petis, inquit, frater admirabilis, quid petis? Sufficeret hodie diei malitia sua, et superabundaret, tu autem et nocti eadem precaris? Septima vero obitus hominis die cum pernoctans in ecclesia permansisset, circa tempus laudis nocturnæ parumper super genua pausans, videt quasi Ratpertum suum se excitantem et dicentem: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum (*Luc. VII*). At ille vigilans: unde, anime mi, unde hoc nosti? cum subjunxisset, quia modesto gradu ille exiit. At ipse putans eum ecclesiam, ut ibi licentius loqueretur, exire, dum eum extra velum prosequitur, » (erat ergo etiam tunc velum pro foribus ecclesiæ sancti Galli) « neque ipsum, neque gressus ejus ullum sentire poterat sonum; cereoque accenso quæssivit eum in lecto. Quem invenit surgentem, ut et ipse, sicut solebat, præveniret in maturitate et clamaret. Cerec extincto ecclesiam rediit, *Te Deum laudamus* præ gaudio flens silenter cantavit (*id est, submissa voce recitavit*). Die autem dato, quærente Ratperto utrumne ad excitandum se nocte venisset, quod viderat amabili suo aperuit, tandem quoque et cæteros fratres res tanta non latuit. » Hic observare juvat Ratpertum, tametsi docendæ juventuti præpositum, tamen a laudibus nocturnis non abfuisse, uti neque Notkerum, imo stasam horam antevertisse. Cæterum Wolo Notkeri Halbuli *ex sorore nepos* a fabuloso Ekkehardo appellatur filius comitis Kiburgensis.

11. De obitu Ratperti Ekkehardus Junior ita persequitur. « Ratpertus vero, et ipse sanctus, circa claustrum sancti Galli cum languidus iret, nec tamen docere desineret, quadraginta discipulis quondam suis canonicis, tunc quidem presbyteris, loco propter festum advenientibus, animam singulis in

manibus commisit: quorum quisque ei triginta missas obituro promiserat. Sicque ille lætissimus Deum, uti se diutius morbo coqueret rogans, panis nitidus factus, inter discipulorum manus in paradysum, ut credimus, transiit: pro quo Notkerus et Tutilo præter cæteros fratres dolentes qui post eum relictis sunt, multa fecerunt.» Scripsit litanias editas apud Canisium Tomo V, page 742, et librum de Casibus monasterii sancti Galli, a tempore B. Columbanus ad Salomonem Abbatem, apud Goldastum.

12. « Tutilo vero cum apud Mettensium urbem cælaturas satageret, peregrini duo sanctæ Mariæ imaginem cælanti astiterant eleemosynamque petebant. Quibus cum nummos clam tribueret divertentes ab eo clerico cuidam astanti aiebant: Benedictus Domino vir iste qui nos hodie bene consolatus est! Sed estne soror ejus, inquit, domina illæ præclara, quæ ei tam commode radios ad manum dat et docet quid faciat? Ille vero miratus quid dicerent, cum nuperrime ab eo digressus nil tale vidisset revertitur et quod dixerant velut ad momentum et in in ictu oculi contemplatur. Ait autem illi clericus et peregrini; Benedictus, tu Pater, Domino, qui tali magistra uteris ad opera qui cum ipsos quid dicerent nescire assereret, vehementer in illos invectus, ne cui tale quid dicerent, interminatur. In crastinum autem, cum gloriam talem de se plures audirent dicitare, subtrahens secessit de medio, neque jam ultra in urbe illa operari volebat. In bractea autem ipsa aurea cum reliquisset circuli planitiem vacuam, nescio cujus arte postea cælati sunt apices: » (*Hoc panthema pia cælaverat ipsa Maria*). « Sed et imago ipsa, sedens quasi viva, cunctis inspectantibus, adhuc hodie est veneranda... De obitu autem ejus » (*scilicet Tutilonis*) « quia nihil constans comperimus, hoc solum quod ad gaudia eum migrasse confidimus, indubitanter asserimus. Ejus obitus contigit v Kal. Aprilis. »

14. « De Notkero quæ reliqua sunt audenter nar-
rabimus, quoniam illum Spiritus sancti vas electum nequaquam dubitamus. Remansit ille sanctissimus uterinis in spiritu viduus et orbus, tandemque malum illi, quo dolore cordis intrinsecus factus est, accidit. Epistolas canonicas Græcas, a Liutwardo Vercellensi episcopo petitas, multis sudoribus ille exemplaverat. Et ecce Sindolfus » (*nebulo ille, de quo superius mentio facta est*) « magnus jam et præpotens in loco, codicem illum delicate scriptum casu incurrens furatus est, et singulas quaternionum, sicut hodie videre est, cultro decimas discerpit atque depravavit, et iterum complicans in locum, ubi eas fuerat furatus, reposuit. » Hæc sunt quæ de Notkero, Tutilone et Ratperto commemorat Ekkehardus Junior in capite 3. Subjicit deinde quas quisque odas seu Sequentias composuerit et ad concertum formaverit. Nec plura de Notkeri obitu loquitur; sic vero Hepidannus: « Anno 912 Notkerus magister obiit. » Keroldus ejus discipulus piissimus, teste eodem Ekkehardo cap. 14, « sepultus est non longe a Notkero Balbulo, magistro quondam suo, sibi que amicissimo. » In Necrologio Notkeri obitus ita exprimitur: « VIII Idus Aprilis obitus Notkeri, qui Sequentias composuit, in cujus anniversario datur minor stoupus [scyphus] de Balnea-stupa retro muros, et de aliis duabus domibus sibi adjacentibus et hortis superpositis, quæ pertinent ad ecclesiam sancti Petri. » Corrigendi itque Wion et alii, qui ejus obitus diem ad VI Idus collocant. Epitaphium ejus sic habet apud Bollandianos:

Ecce decus patriæ Notkerus, dogma sophiæ,
Ut mortalis homo conditur hoc tumulo.
Idibus octonis hic carne solutus Aprilis,
Cælis invehitur, carmine suscipitur.

Inter macrobios ponitur ab his qui eum a tempore Caroli Magni vixisse putant cum fabuloso Ekkehardo; nec melius sentiunt qui Notkero Balbulo

A cæcitatem affingunt cum eodem Ekkehardo, cum id Notkero medico tribuendum sit.

14. Notkerus Balbulus varias composuit sequentias, id est rhythmicas preces, quales ad missam ante evangelium in festis solemnioribus cantari solent. Sequentiam de Spiritu sancto incipientem ab his verbis: *Sancti Spiritus adsit nobis gratia*, ei tribuit Ekkehardus sequioris Vitæ scriptor, atque hanc a Notkero missam fuisse Carolo imperatori qui hymnum *Veni, Creator*, a se compositum eidem remisit, ubi quod de Carolo dicitur falsum esse conetat. Verius est quod idem auctor subdit piam illam de Spiritu sancto sequentiam, *Veni, sancte Spiritus*, compositam fuisse ab Innocentio papa III, cujus tempore vivebat. Ex omnibus porro Notkeri scriptis præcipuum est Martyrologium a Canisio editum Tomo VI. Tempus scripti operis assignat Notkerus ipse ad VII Kal. Maii in hæc verba: « Quod idcirco significandum putavi, ut patriarcha noster Hatto Maguntiacensis, qui hoc anno item ab incarnatione Domini... caput ejus » (*id est sancti Georgii*) « et aliud quoddam membrum, cum plurimis et maximis sanctorum reliquiis in Alemanniam ad novum monasterium suum a Formoso apostolico impetratis asportavit. » Annus quidem non exprimitur in codice quod usus est Canisius, sed ex Formosi pontificatu, qui ab anno 891 in annos quinque Romanæ sedi præfuit, præter propter intelligi potest. De Hattone infra. Vide ad x Kal. Junii, ubi de reliquiis sancti Desiderii Viennensis episcopi ab Adone anno 870 missis per Beroldum presbyterum, qui adhuc superstes erat.

15. Præterea litteras alphabeti, quæ olim in modulatione significanda usui erant, *cuidam amico quærenti Notker Balbulus dilucidavit*, ex Ekkehardo Juniore cap. 4. Lantheito nomen erat illi amico, apud Canisium Tomo V, pag. 739, et apud Goldastum. Idem Notkerus Psalterium Arnulfo Imperatore in Alamannicam linguam transtulit, tanta verborum difficultate, ait Joachimus Vadianus apud Goldastum lib. II, de Monasteriis Germaniæ, ut non nisi ab attento lectore intelligi queat. Specimen ejus linguæ in oratione Dominica et apostolico symbolo post idem Psalterium scripto refert idem Vadianus pag. 47. Notkeri varios hymnos refert Canisius in Tomo V a pag. 769, et pag. 790 fragmentum Vitæ sancti Galli ab eodem Notkero tribus libris metricè scriptæ. Meminit istius operis Notkerus ipse in epistola ad Liutwardum Vercellensem episcopum et sancti Galli abbatem, quam ex ms. codice Cluniacensi eruit noster Stephanotius (*Vide infra in fronte libri Sequentiarum*).

Liutvardus is est Vercellensis episcopus, Caroli Crassi imperatoris cancellarius, cui Pauli apostoli Epistolas Græcas, Notkerus, ut superius dictum est, destinaverat. Eidem Sequentias dedicavit apud Canisium Tomo V, pag. 758. Monasterium de Gimedie est Gemeticense (*Jumidges*), in Neustria ad Sequanam infra Rothomagum, quod a Nortmannis, teste Willelmo Gemeticensi, vastatum est anno 851, quo tempore Notkerus *juvenculus* erat. Atque vel inde patet eum ad Caroli Magni tempus non pertinuisse, nec ita longævum, ut plerique fingunt, exstitisse. Scripta est autem hæc epistola ante annum 887, quo Carolus Crassus imperio et vita cessit, Salomone necdum sancti Galli abbate. Post superiorem epistolam sequuntur hymni sub hoc titulo: *Incipit liber hymnorum Notkeri Balbuli cænobiolæ sancti Galli, nempe in Natali Domini: Dies sanctificatus; de sancto Columbano: A solis occasu; et de sancto Gallo: Christe, sanctis unica spes.*

16. Postremo Goldastus existimat, nulla allata ratione Notkerum Balbulum auctorem esse duorum librorum de Rebus bellicis Caroli Magni ad Carolum Crassum imp. sub nomine monachi S. Galli editis. Certe consentit tempus, faventque hæc verba in lib. II, cap. 26. *His igitur quæ ego balbus et eden-*

Julius... *applicare tentavi*, etc. Verum magis gravis ac severus videtur Notkeri genius in Martyrologio suo, quam ut eidem duo isti libri tribui debeant. Non parum tamen momenti habere debet hic locus. Simili enim modo Notkerus se balbum dixit supra num. 2, in hymno de S. Stephano. Quidquid sit, emendandus est locus in lib. II de Rebus Caroli Magni cap. 8, *Apud quem et dominus meus Gallus*, ubi legendum *Grimaldus*, quod primatantum littera initiali in codice ms. indubie designatum erat. Grimaldus vero abbas erat sancti Galli primis Notkeri annis.

17. Restat agendum de Notkeri nostri cultu, cujus litteras Canisius et Goldatus eliderunt, et ex eis Papebrochius. Ierat quondam Romam Vodalricus abbas sancti Galli, eo missus a Frederico secundo ad Innocentium III. Peractis missis, quibus apostolicus interfuit presente abbate, de Notkero sequentiarum auctore quas quidem forte legerat, seiscitatur pontifex, et quomodo dies anniversarii ejus celebraretur, et an denique festivitatem ejus agerent. Respondit abbas, Notkerum *simplicem monachum* fuisse, ex nobilissimis terræ parentibus ortum, valde eruditum ac sanctum: cæterum « privatim tantum agi de eo, sicut pro alio defuncto. His verbis papa commotus. O nequissimi, inquit, malo vestro tanti, tam sanctissimi viri, qui erat plenissimus Spiritu sancto, quod hujus festivitatem non celebratis infelices eritis. » Ita in posteriori Notkeri Vita et in Gestis Vodalrici abbatis. Res tamen infecta mansit ad pontificatum Julii II, qui mandavit Hugoni Constantiensi episcopo, ut de instituendo Notkeri festo et officio inquisitionem faceret, ac pro sententia sua decerneret, ita tamen ut ex his quæ fecisset, decrevissetve, aut ordinasset, « prædictus Notkerus propterea canonizatus aut approbatus non censeretur. » Hugo id officii demandavit Joanni Zwicho canonico Constantiensi, tum ejus defectu Leonardo Altwegero notario anno 613. Demum ipse Hugo absoluta inquisitione permisit abbati et conventui, « et quibuslibet aliis personis, ut una die cujuslibet anni per eos eligenda, vel die qua beatus Notkerus ab hoc sæculo migravit, festum confessoris minoris, ac missam et officium ejusdem beati Notkeri a primis Vesperis usque ad secundas Vesperas ejusdem diei, in dicta capella sanctorum Petri et Pauli ac ejusdem monasterii, necnon aliis ecclesiis et capellis eidem monasterio subjectis, cujusvis licentia minime requisita, solemniter celebrare, et facere celebrari possint et licite valeant. » Ita tamen ut, « prout Julius papa secundus in litteris suis voluit, idem beatus Notkerus propterea canonizatus aut alias approbatus non censeatur. » Actum id Julio mortuo, nimirum anno 1514 sub Leone X.

18. Antequam Notkerum dimittamus, de duobus aliis Notkeris hoc loco paucis agere juvat, nempe de Notkero abbate et Notkero episcopo Leodicensi. Notkerus Balbulus vivendi finem fecit, Salomone abbate, qui anno 919 et ipse vivere desiit. Anno 921 successit Hartmannus; huic vero post biennium Engilbertus. Anno 933 Thieto abbas efficitur, isque anno 942 abbatiam Craloni fratri suo uterino resignavit. Ejus tempore Anno in abbatiam, vir aliqui frangi, intrusus est, anno uno et dimidio. Anno 959 Craloni mortuo successit Burchardus, Notkeri præcessor, cujus tempore cum sinistra de sancti Galli disciplina suscipio oborta esset, jussu Ottonis Augusti visitatio loci facta est. Id paucis refert Hepidannus in hunc modum: « Anno 968 adventus et inmissio octo episcoporum ac totidem abbatum in monasterium sancti Galli ad examinandam vitam nostram et regulæ observationem. Qui, Deo dante, optima testimonia daturus polliciti fratresque facti, charitative abierunt. » At totam rei gestæ narrationem, lectu quidem, præsertim monachis, haud infrustruosam aut indignam, fusius exponit Ekkehardus Junior in capitibus 10 et 11, ex quo episcopo-

rum nomina discimus. Primus Henricus Treverensis archiepiscopus, cui *summa rerum commissa*, tum Arnolfus Tullensis, Dietricus Metensis, Hiltelaldus Curiensis, Poppo Herbipolensis, Palzo Spirensis et Erpho Wormatiensis episcopi. Abbates nominantur Kebo Lanressensis, Kerbo Wirzinburgensis, Milo Elewangensis; cæterorum nomina ignota. Isti visitationi causam præbuit abbas Augiensis qui et ipse visitationi intererat; Ruodmanus, qui sancti Galli monachos, *quasi minus regulares*, ad Hadwigam Henrici ducis filiam, quæ Suevorum post Burchardum virum dux erat, detulit traduxitque. Id ipsa retulit ad Ottones patrem et filium, in quorum aula Ekkehardus tunc capellani munere fungebatur, dum Ekkehardus alter decani munus apud S. Gallum obiret. Et Otto filius ad delectos episcopos et abbates: « Ite, inquit, vos nominati episcopi cum abbatibus, cœnobii sancti Galli monachos qui infamantur correcturi. » Ad hæc Arnolfus Tullensis, rem arduam esse atque ex invidia profectam; se *volitum* isthuc nuperrime adivisse; cæterum similem charitatem vix alibi se invenisse: non unius tramitis et regulæ via cœlum scandi. Tum Hiltelaldus Curiensis: « Omnia quæ ibi noscuntur, pie rex, laude digna sunt, ait, præter quod ibi habent quedam sua, et carniū aliqui illorum utuntur eduliis, et hæc ipsa quidem abbatum suorum, ne deficerent, semper egerunt permissis. » Ad hæc: « Enimvero si de suo, ut asseritis, rex ait, vivunt, id ipsum secundum regulam Benedicti ut faciant, quantum potissime poteritis, ut agatis vobis omnibus injungimus. Et quoniam et nos quidem aliquos de ipsis venerabiles agnoscimus, non hostiliter eos aggredi libet, sed tot consultores quidem amicissimos dirigimus, ut infirmo fratri meo abbati, quoniam pater meus filium eum vocat, adminiculo sitis, ut bona multa quæ faciunt, ad Benedicti regulam deinceps vergant. » Eunt illi lege ab Ottone patre data, ut Burchardo abbati, qui nepos ejus erat, parcere, neque eum abjicerent. Eunt illi ad locum, ubi plerique nutriti fuerant, Dietricus et Palzo præter alios. Abbas in medium vocatus jubet Ekkehardum decanum ac Notkerum medium surgere, atque instituti sui disciplinam edicere. Quibus auditis Kebo abbas Laurishamensis et abbates episcopis: « Enimvero, aiunt, hæc omnia quæ audivimus, Benedicti sunt regulæ, præter hoc solum quod secundum illam laborant, secundum illam autem non vegetantur. Sed et hoc ipsum eis causa est, ut undecunque quærant quo vitam sustentent. Quæ quia abbatis permissis quæsitæ, ubi jusserit, reponunt, et ad ejus nutum et arbitrium his quæcunque sunt utuntur, contra regulam non esse veraciter affirmare valebimus. Tandem placuit omnibus, quidquid quisque privati haberet, in communes officinas in fide deferret; carniibus omnes, præter quibus regula indulget, abstinendo; mensas, etiamsi paupertatis sint, simul habeant. » Cæterum Henricus archiepiscopus pollicetur se daturam operam, ut Ottones loci penuriæ providerent; quod et factum est. « Lætis ob hoc omnibus itur in ecclesiam; recepti manibus singuli in libro vite scribuntur. » Illis abituris, « pergunt Fratres in ecclesiam ad dandas abeuntibus prosperæ viæ preces, et recipiendas a tot episcopis benedictiones, data prius confessione, et a stolatis remissione. » Postquam legati omnia ad Ottones peroraverunt, mittitur Kebo Laurishamensis, qui quæ apud S. Gallum deerant sarciret, et « de seriniis regum sexaginta argenti librarum rata pondera deferret. »

19. Paulo post Burchardus abbas regimine sponte cedens, ad capellam sancti Galli sese inolevit, « et Notkerum pro se, Ekkehardo favente, Notkeri medici ex sorore nepotem eligi rogavit, et regibus eum pro se inthronizandum direxit. » Litteræ hæc de re directæ ad Ottonem; quas cum Otto filius patri obtulisset, « et a patre sigillata recludere jussus, ipse illi (nam sancti Galli sequitarius erat) in manus datus

Litteras Otto Junior perlectas « patri et matri » Adalheidæ « fides interpres reponens insinuavit, et ut petita facerent, rogavit. » Ekkehardus capellanus, « notularum peritissimus, » verba ultro citroque prolata, in tabulis notavit. Otto pater, quem Otto Junior Leonem vocabat, legatos postridie introductos, « *Bonman* habere Romanisce dixit. » Tandem pastorali ferula quam Burchardus miserat recepta, « conducta quidem tali eam Notkero dedit, ut vivo abbate suo, sicut ipse vellet, illam curaret nihilque capitale absque ejus nutu, et Ekkehardi Notkerique consilio ageret. Et continuo, meus, eris, ait manibusque receptum osculatus est; moxque ille Evangelio allato fidem juravit: dimissoque eo in ecclesiam ad *Te Deum laudamus*; milites Galli [*id est* S. Galli] qui aderant reverso, coram se accitos jurare jussit. » Notkerus apud S. Gallum « gratanter ab omnibus susceptus, Burchardique manu in sedem potentis locatus, colloquium in capituli domo facere basilicam egreditur, ibique in sancti Benedicti vicem ab omnibus electus, » optime postea se gessit, et Kebonis abbatis Laurishamensis « doctrinam paulisper sopitam sollicite excitavit. » Hæc omnia ex Ekkehardo Juniori capitibus 12 et 16. Ad reliquam loci disciplinam quod attinet, « quotannis more Romano officia apud sancti Gallenses mutari solebant, cap. 15. Claustum vero ab antiqua Patrum memoria tantæ venerationi est habitum ut nemini vel potentissimorum sæculi canonicorum seu laicorum introitus vel etiam introspectus eis licuerit, » cap. 16. « Vidi egomet, » inquit Ekkehardus, « ante tempora quæ a Gallis patimur monachorum schismatis, comites aliosque potentes, loci quoque milites, pro dilectione festis diebus crucem nobiscum per claustum sequendo, juvenes et senes quosdam ad cingulam barbato, monachicis iudutos roccis [*id est* cappis *supra*

sum. 3] nobiscum quaque ivimus ingredi. » Quod de Gallis ait Ekkehardus, id intelligendum de Sandrado Trevirensi monacho, Ottoni patri charissimo, qui restituendæ apud S. Gallum disciplinæ obtentu Sancti-Gallensibus non parum negotii facessero. Hæc fusius persecutus sum, quoniam multa in his occurrunt ad res monasticas illustrandas. Ekkehardus Junior desinit in Notkero abbate, qui anno 973 abbas renuntiatus, ex humanis excessit anno 981, teste Hepidanno.

20. Venio tandem ad Notkerum Leodicensem episcopum, cujus acta in Gestis episcoporum Leodiensium prolixè referuntur, sed nulla monasticæ ejus professionis mentione facta, neque apud Sigebertum, qui pontificatus ejus initium revocat ad annum 971, quo anno Everaci mortem locat Chronicon Magdeburgense, et anno sequenti Notkeri successionem. Idem Chronicon Notkerum *S. Galli præpositum* fuisse declarat ad annum 1008, his verbis: « Notkerus Leodicensis episcopus, et prius monasterii sancti Galli præpositus ad Christum migravit. » Eum bonæ memoriæ episcopum vocat Baldericus in Chronici Cameracensis lib. I, cap. 110; *Notgerus* in gestis episcoporum Leodiensium, perpetuo *Notkerus* in diplomatibus appellatur.

21. De Notkero Balbulo pene prætermiseram quod Goldastus in Tomo II Rerum Alamannicarum observat pag. 495, nempe ipsum scripsisse « Historiam S. Galli et subsequentiæ temporum usque ad suam ætatem, in morem Ciceronianum, id est, per dialogos: » quam historiam ait « exstare in Palatinatu apud viduam Wolfgangi Wecteri Sanctigallensis. » Idem Goldastus eidem Notkero chartas quasdam attribuit pag. 6, quas vice Winidhardi monachi ac cancellarii scripserit. Sed de his satis.

B. NOTKERI BALBULI

SANCTI GALLI MONACHI

DE INTERPRETIBUS DIVINARUM SCRIPTURARUM LIBER.

(Apud Pezium, *Thes. Anecd.*, tom. I, part. 1.)

NOTATIO NOTKERI

DE ILLUSTRIBUS VIRIS QUI EX INTENTIONE SACRAS EXPONERANT, AUT EX OCCASIONE QUASDAM SENTENTIAS DIVINÆ AUCTORITATIS EXPLANABANT SCRIPTA AD SALAMONEM, DISCIPULUM SUUM, POSTEA CONSTANTIENSIS ECCLESIE EPISCOPUM.

Cum prudens sis et prudentis nomen hæredites, C utriusque sub clausura silentii premeretur. Vide ne tu nos diffamare velis vilissime.

CAP. I — De iis qui in *Genesim, Exodum, Leviticum, Numeros, Deuteronomium, etc.*, scripserunt.

Si scire desideras quid Hebræi de historica Geneseos explanatione sentiant, scrutare librum Hieronymi qui intitulatur: *Hebraicarum Questionum*, juxta Septuaginta duntaxat Interpretum translatio-